

CSÁLÉ-HAJSZ!¹

Illyés többször is ír arról korszakos jelentőségű, a magamfajták számára Bibliaként forgatható remekművében, a *Puszták népében*, hogy a béresek szinte hozzáidomulnak az általuk nevelt, irányított ökreikhez. Hát persze, de azt is mondhatnánk, hogy béresnek is születni kell. Teljesen másfajta hozzáállást kíván a bérestől a fiatal tinók betanítása, mint a kocsisból a csikóké. „Tanulj tinó, ökor lesz belőled...” – na, de ez a közmondás, szólásmondás azért egy kicsit bonyolultabb, mert arra a gyerekekre is mondják, mondhatják, akin valójában nem fogott az iskola. Mielőtt azonban a tinót befogják igazvonást tanulni, elvégeznek a még fiatal bikaborjún egy fájdalmas műtétet, a herélést, vagy kasztrálást, s attól kezdve hívják tinónak a bikaborjút. Ettől a műtétől a leendő ökor elveszti minden érdeklődését az üzekező tehenek iránt, úgymond, „megszelídül”, s a béres kitartó, türelmes, nagy-nagy hozzáértést, de nem kevés szigorúságot, következetességet kívánó, évekig tartó munkával eléri azt, hogy az általa irányított hatalmas, esetenként 10-12 mázsás, hosszú hegyesszarvú, szilaj ökrök teljesen alávéssék magukat a gazdájuk akaratának, s annak bármelyik parancsát („csálé-hajsz”) azonnal teljesítsék.

Gondoljunk csak bele: mekkora erőt jelent mondjuk, a hat, nagyszarvú, szilaj ökor, de még a

1 Részlet a *Régi magyar mesterségek – családneveink tükrében*: az Oktatási és Kulturális Minisztérium és az Anyanyelvpolók Szövetsége 2009. évi közös anyanyelvi pályázata 2. helyeztjének munkájából.

négy is, vagy akár csak kettő is! „Szeretnék szántani, / Hat ökröt hajtani.”

Hej, bizony, sok szegény parasztember énekelhette ezt a dalt abban reménykedve, bárcsak megvalósulna. El lehet képzelni, milyen irigységgel nézték a falusi parasztok az egyébként cselédsége miatt lenézett uradalmi bérest, aki büszkén hajtotta a szekere elé fogott hat gyönyörű szilaj ökröt, amint húzták a hatalmas, csordultig gabonakévékkel megrakott szekeret. Még akkor is büszke volt az a szegény béres, ha tudta ő azt nagyon pontosan, hogy minden – amire ő olyan nagyon büszke – az uraságé, a hat szép ökor is, a szekér is, meg a rakománya is. Az igazi béres azért mégis csak a sajátjaként szerette, gondozta, féltette, ápolta a derék jószágokat, s akár még lopni is képes volt nekik az abrakot, ahogy a kocsisok is tették a „maguk” lovaival... Ezért is idomultak annyira a jószágaikhoz, úgy a béresek, mint a kocsisok is, átvéve bizonyos mértékig azok mozgását, magatartását is.

A falusi parasztok számára a kevés földjük miatt csak arra futotta, hogy esetleg két szegény sovány tehenüket fogják be a szekerük elé. Az már módos gazda volt, akinek ökrei is voltak!

„Megeszi az ökröt a ló!” – magáért beszél a szólas, hát még ez: „Ökor szántja az abrakot, s a ló eszi meg.” – nem véletlen... Hát igen, azért akármennyire is tiszteljük, becsüljük, mi magyarok különösen a lovat, azért el kell ismernünk az ökor bámulatos, kitartó munkabírását, s nagy-nagy, talán a lóénál is nagyobb hasznosságát.